

สถานภาพและรูปแบบการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย

Situation and pattern of raising Kai To-Kai Tang of small scale farmers in the lower northern region of Thailand

วรวิช นาเคน¹, ศรายุทธ มณฑาทอง¹, ณัฐพล สร้อยมาลี¹, พัทธนันท์ โกธธรรม¹, ประภาศิริ ใจพ่อง¹, ต่วน เหงียน จ็อก¹, ศิริกานดา แหยมคง², สยาม เจริยานนท์², อุษณีย์ภรณ์ สร้อยเพชร³ และสุภาวดี แหยมคง^{1*}

Worawit Nakhen¹, Sarayut Monthathong¹, Nattapon Soimalee¹, Patthanun Kotom¹, Prapasiri Jaipong¹, Tuan Nguyen Ngoc¹, Sirikarnda Yaemkong², Siam Jatiyanont², Usaneeporn Soipeth³ and Suphawadee Yaemkong^{1*}

¹ สาขาวิชาสัตวศาสตร์และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก 65000

¹ Department of Animal Science and Aquaculture, Faculty of Food and Agricultural Technology, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok 65000

² คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ อุตดิตถ์ 53000

² Faculty of Management Science, Uttaradit Rajabhat University, Uttaradit 53000

³ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา พิษณุโลก 65000

³ Faculty of Science and Agricultural Technology, Rajamangala University of Technology Lanna, Phitsanulok 65000

* Corresponding author: suphayaku@hotmail.com

บทคัดย่อ: การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสถานภาพและรูปแบบการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย จำนวน 35 ราย จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล และจากข้อมูลทั้งหมดที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ค่าเชิงสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (88.57%) มีอายุเฉลี่ย 38.38 ± 11.40 ปี ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (42.86%) มีอาชีพรับราชการเป็นหลัก (98.08%) และมีพื้นที่ในการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งเป็นของตนเอง (97.14%) ส่วนใหญ่ไม่เคยผ่านการอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้ง (85.71%) เกษตรกรไม่มีการจดบันทึกภายในฟาร์ม (74.29%) มีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงเพื่อการจำหน่ายและประกวด (74.29%) อาหารที่เลี้ยงส่วนใหญ่ใช้ข้าวเปลือก (56.90%) และมีการเสริมสมุนไพร (85.71%) โดยใช้บอระเพ็ดมากที่สุด (40.00%) รูปแบบการเลี้ยงเป็นแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย (71.43%) และมีการฉีดวัคซีนให้ไก่ต่อ-ไก่ตั้ง (68.57%) เกษตรกรสามารถจำหน่ายไก่ต่อ-ไก่ตั้งในราคาเฉลี่ย $1,407.14 \pm 1,278.80$ บาท/ตัว เมื่ออายุเฉลี่ย 7.56 ± 3.26 เดือน และน้ำหนักตัวเฉลี่ย 1.08 ± 0.25 กิโลกรัม ผลการศึกษาครั้งนี้บอกเป็นนัยว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมการเลี้ยงที่ถูกต้องและเหมาะสม ตลอดจนพัฒนาความรู้และความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้ง ทำให้เกิดรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืนให้กับเกษตรกรต่อไปประกอบด้วย ความเป็นมาของบทความ วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา ผลการทดลองและสรุปผลลัพธ์ที่ได้ และข้อสรุปต้องไม่เกินความจริง

คำสำคัญ: สถานภาพ; รูปแบบการเลี้ยง; ไก่ต่อ-ไก่ตั้ง; ไก่พื้นเมือง

ABSTRACT: The aimed of this research was to study the situation and pattern of raising Kai To-Kai Tang of small scale farmers in the lower northern region of Thailand. The purposive samples used in this study were 35 farmers and analyzed by descriptive statistical analysis such as percentage, mean, standard deviation, minimum and maximum. The results showed that the majority of farmers were male (88.57%). The farmers' average age was 38.38 ± 11.40 years old and had high school education (42.86%). The main

occupation was work for the government (98.08%). The area for raising Kai To-Kai Tang was own land (97.14%). The most farmers were never practice about raising Kai To-Kai Tang (85.71%). Farmer did not keep record (74.29%). The majority of farmers raised chicken for selling and contest (74.29%). The most of farmers chose paddy rice (56.90%) and added local herbs (85.71%) for their chickens. *Tinospora crista* (40.00%) was mainly used in these areas. The semi-free range condition of rearing system was found in this study (71.43%) and also gave vaccinated to their chicken (68.57%). Income compensation of farmers in selling Kai To-Kai Tang was average $1,407.14 \pm 1,278.80$ baht per head when there were 7.56 ± 3.26 months and average weight 1.08 ± 0.25 kilograms. These results implied that the organization would need to support of Kai To-Kai Tang production of farmers to accurately and appropriately, and also develop for knowledge and understanding in raising Kai To-Kai Tang to stable and sustainable revenues for farmers further.

Keywords: Situation; pattern of raising; Kai To-Kai Tang; native chicken

บทนำ

ไก่พื้นเมือง (Native Chickens) มีถิ่นกำเนิดในแถบเอเชีย วิทยาการมาจากไก่ป่าชนิดต่างๆ และที่พบในประเทศไทยเป็นไก่ป่า 2 ชนิด คือ ไก่ป่าคุ่มหูขาวและคุ่มหูแดง (นิสิต, 2555) อย่างไรก็ตามไก่พื้นเมืองสายพันธุ์ดั้งเดิมมีอยู่ 3 สายพันธุ์ คือ ไก่แจ้ ไก่ตะเภา และไก่กู่ โดยทั่วไปเกษตรกรเลี้ยงไว้เพื่อบริโภค หากมีมากพอจึงนำมาจำหน่ายเป็นรายได้แบบเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยลักษณะที่มีนิสัยรักการต่อสู้และสวยงาม มักถูกนำมาเลี้ยงไว้ด้วยวัตถุประสงค์อื่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น เลี้ยงไว้เป็นไก่ชนหรือต่อสู้กันในเชิงกีฬา และเลี้ยงไว้เป็นไก่สวยงามตามมาตรฐานพันธุ์เพื่อการประกวด ปัจจุบันไก่พื้นเมืองมีความหลากหลายทางสายพันธุ์ และแต่ละสายพันธุ์มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งไก่ตั้งหรือไก่ต่อ เป็นไก่พื้นเมืองที่เกิดจากลูกผสมระหว่างไก่ป่ากับไก่แจ้หรือไก่บ้าน ทำให้ได้ลักษณะบางส่วนของไก่ป่ามา ภาคเหนือเรียกว่า ไก่ตั้ง ภาคอื่นเรียกว่า ไก่ต่อหรือไก่ต่อ-ไก่ตั้ง เป็นพวกไก่ป่าสีแดง ซึ่งมีคุ่มหูสีแดง มีถิ่นที่อยู่อาศัยแถบทางภาคเหนือด้านทิศตะวันออกของประเทศไทย เกษตรกรจะเลี้ยงไก่เทศผู้ไว้เพื่อฟังเสียงขัน ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะ คือ น้ำเสียงไพเราะและมีรูปร่างสีขนสวยงามเป็นที่สะดุดตา โดยไก่เทศผู้จะเริ่มหัดขันเมื่ออายุ 5-6 เดือน และมีความเป็นหนุ่มเต็มที่ คีคคะนองสามารถนำไปตั้งไก่ป่าเมื่ออายุ 15-18 เดือน ซึ่งเป็นช่วงอายุของไก่เทศผู้ที่น่าไปตั้งไก่ได้ดีที่สุด (กรมปศุสัตว์, 2562)

จากการศึกษางานวิจัยในช่วงที่ผ่านมา (ปทุมเรศวร์ และคณะ, 2559; มาริษา และคณะ, 2559; สุภาวดี และคณะ, 2559; สุทิวานนท์ และคณะ, 2561; เจนต์ และคณะ, 2561; สิริินยา และคณะ, 2651) มีรายงานเกี่ยวกับสถานภาพ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของการเลี้ยงไก่พื้นเมืองทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาถึงสถานภาพและรูปแบบในการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งไม่พบการรายงานที่เป็นหลักฐานอย่างชัดเจน และข้อมูลจำนวนของผู้เลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งภายในประเทศไทยยังไม่มีรายงานด้วยเช่นกัน ซึ่งมีแต่ภาพรวมของข้อมูลจำนวนไก่พื้นเมืองในประเทศไทยเท่านั้น ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสถานภาพและรูปแบบการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง เพื่อที่จะช่วยนำไปวางแผนการผลิตและส่งเสริมการเลี้ยงให้กับเกษตรกร และผู้ที่เกี่ยวข้องให้สามารถเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งได้อย่างเหมาะสมสามารถนำไปพัฒนาพันธุ์เพื่อเป็นอาชีพในท้องถิ่นและเลี้ยงตนเองได้ต่อไปในอนาคต

วิธีการศึกษา

ประชากรและพื้นที่ที่ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย โดยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากประชากรเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 18 ราย จังหวัดพิจิตร จำนวน 2 ราย จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 2 ราย จังหวัดสุโขทัย จำนวน 3 ราย จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 8 ราย และจังหวัดอุทัยธานี จำนวน 2 ราย รวมทั้งทั้งหมด 35 ราย ซึ่งมากกว่าจำนวนต่ำสุดที่ยอมรับว่าเพียงพอที่จะเป็นตัวแทนของประชากร โดยกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ ได้มีการใช้เทคนิคจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

(Purposive sampling) กล่าวคือ ในการสุ่มตัวอย่างจะมุ่งเน้นเฉพาะผู้เลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งที่เป็นที่รู้จักกันในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในวงการไก่ต่อ-ไก่ตั้ง เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจ ติดตาม และมีการพัฒนาไก่ต่อ-ไก่ตั้งอยู่ตลอดเวลา ทำให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับไก่ต่อ-ไก่ตั้งได้มากที่สุด เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม โดยข้อมูลที่เก็บในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ (1) ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร (2) ข้อมูลการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้ง และ (3) ข้อมูลต้นทุนการผลิตไก่ต่อ-ไก่ตั้ง มีการสร้างและวิธีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย สำหรับเครื่องมือวิจัย โดยมีลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-end question) และปลายเปิด (Open-end question) หลังจากนั้นได้ทำการตรวจสอบคุณภาพหรือทดสอบเครื่องมือวิจัย เพื่อประเมินความตรงของเนื้อหา โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบกับเกษตรกรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อพิจารณาความง่ายของเนื้อหา ความเหมาะสมของคำถาม ความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม และข้อมูลที่ต้องการ จากนั้นทำการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์เพิ่มเติม สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าสูงสุด (Maximum) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ทำได้โดยนำแบบสอบถามที่ได้ทั้งหมด มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้อง ทำการจัดหมวดหมู่ลงรหัสข้อมูล นำข้อมูลทีลงรหัสแล้วไปวิเคราะห์ และประมวลผลด้วยโปรแกรม Microsoft Excel 2010

ผลการศึกษา

สถานภาพของผู้เลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้ง

จากผลการศึกษาสถานภาพและรูปแบบการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (88.57%) มากกว่าเพศหญิง (11.43%) มีอายุเฉลี่ย 38.38 ± 11.40 ปี โดยมีอายุสูงสุด 65 ปี และต่ำสุด 15 ปี วุฒิการศึกษาส่วนใหญ่สำเร็จชั้นมัธยมศึกษา (42.86%) รองลงมา ได้แก่ ระดับอนุปริญญา/ปริญญาตรี (40.00%) ระดับประถมศึกษา (14.29%) และระดับปริญญาโท/สูงกว่า (2.86%) ตามลำดับ มีอาชีพรับราชการเป็นอาชีพหลัก (29.41%) รองลงมา ได้แก่ อาชีพเกษตรกร (26.47%) ธุรกิจส่วนตัว (20.59%) รับจ้าง (17.65%) ทำงานเอกชน และอื่นๆ อย่างละเท่ากัน (2.94%) ตามลำดับ เกษตรกรมีประสบการณ์ในการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งเฉลี่ย 3.89 ± 5.39 ปี โดยมีประสบการณ์สูงสุด 29 ปี และต่ำสุด 1 ปี และส่วนใหญ่ไม่เคยผ่านการอบรม (85.71%) มากกว่าเคยผ่านการอบรมการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้ง (14.29%) ดังแสดงใน **Table 1**

ขนาดฟาร์มและวิธีการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้ง

สำหรับข้อมูลการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งของเกษตรกร พบว่าจำนวนไก่ต่อ-ไก่ตั้งที่เลี้ยงทั้งหมดภายในฟาร์มมีค่าเฉลี่ย 20.49 ± 22.14 ตัว โดยมีค่าสูงสุด 100 ตัว และต่ำสุด 3 ตัว เกษตรกรไม่มีการจดบันทึก (74.29%) มากกว่ามีการจดบันทึกข้อมูล (25.71%) และมีพื้นที่ในการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งเป็นของตนเอง (97.14%) มากกว่าเช่าพื้นที่ในการเลี้ยง (2.86%) มีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งเพื่อการจำหน่ายและประกวด (74.29%) มากกว่าการประกวดเพียงอย่างเดียว (25.71%) อาหารที่เกษตรกรใช้เลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งส่วนใหญ่ ได้แก่ ข้าวเปลือก (56.90%) รองลงมา ได้แก่ ข้าวโพดบด (20.65%) อาหารสำเร็จรูป (18.97%) และ ปลายข้าว (3.45%) ตามลำดับ มีการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้ง (85.71%) มากกว่าไม่มีการใช้สมุนไพรในการเลี้ยง (14.29%) โดยส่วนใหญ่มีการใช้บอระเพ็ดมากที่สุด (40.00%) รองลงมา ได้แก่ ยาสมุนไพรสำเร็จรูป (36.67%) กระชาย (13.33%) และพริก (10.00%) ตามลำดับ ส่วนใหญ่ลักษณะรูปแบบการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งเป็นแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย (71.43%) รองลงมา ได้แก่ เลี้ยงแบบขัง (17.14%) และเลี้ยงแบบปล่อย (11.43%) ตามลำดับ (**Table 1**)

โรคและการรักษาโรคไก่ต่อ-ไก่ตั้ง

ไก่ต่อ-ไก่ตั้งของเกษตรกรไม่เคยเกิดโรค (94.29%) มากกว่าไม่เคยเกิดโรคภายในฟาร์ม (5.71%) อย่างไรก็ตาม เกษตรกรมีการฉีดวัคซีนให้ไก่ต่อ-ไก่ตั้ง (68.57%) มากกว่าไม่ฉีดวัคซีน (31.43%) และเมื่อเกิดการเจ็บป่วยส่วนใหญ่จะทำการรักษา (97.14%) มากกว่าไม่ได้รับการรักษา (2.86%) เกษตรกรจะมีการต่อราคาเมื่อมีการจำหน่ายไก่ต่อ-ไก่ตั้ง (61.54%)

มากกว่าไม่มีการต่อราคา (38.46%) และส่วนใหญ่จะเพิ่มราคาต่อรอง (81.25%) มากกว่าลดราคาต่อรอง (18.75%) โดยเมื่อมีการชำระเงินจะชำระด้วยเงินสด (100.00%) ดังแสดงใน **Table 1**

ต้นทุนและรายได้ไก่ต่อ-ไก่ตั้ง

ในส่วนของข้อมูลต้นทุนการผลิต พบว่ามีค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งเฉลี่ย 468.18 ± 540.37 บาทต่อไก่ 1 ตัว (ค่าใช้จ่ายสูงสุด 3,000 บาทต่อไก่ 1 ตัว และต่ำสุด 50 บาทต่อไก่ 1 ตัว) และสามารถจำหน่ายไก่ต่อ-ไก่ตั้งในราคาเฉลี่ย $1,407.14 \pm 1,278.80$ บาทต่อไก่ 1 ตัว (จำหน่ายราคาสูงสุด 5,000 บาทต่อไก่ 1 ตัว และต่ำสุด 300 บาทต่อไก่ 1 ตัว) สำหรับอายุที่จำหน่ายได้เฉลี่ย 7.56 ± 3.26 เดือน (อายุที่จำหน่ายสูงสุด 14 เดือน และต่ำสุด 1 เดือน) ส่วนน้ำหนักตัวที่จำหน่ายได้เฉลี่ย 1.08 ± 0.25 กิโลกรัม (อายุที่จำหน่ายสูงสุด 1.7 กิโลกรัม และต่ำสุด 0.5 กิโลกรัม)

วิจารณ์

สำหรับผลการวิจัยที่ทำการศึกษพบว่า เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงเนื่องจากเพศชายมีความชอบและสนใจในการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งมากกว่าเพศหญิง และมีอายุอยู่ในช่วงวัยกลางคน สอดคล้องกับการศึกษาของพนม (2544); วิภาดา (2552); สุวิทย์ (2555); สุภาวดี (2557); กฤษฎา และคณะ (2558); ปุณเรศวร์ และคณะ (2558); มาริษา และคณะ (2559); Wantasen et al. (2014) ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งแตกต่างกับการศึกษาของสุภาวดี (2557) พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา (68.00%) และจากการศึกษาของ Laenoi et al. (2015) พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดพะเยาส่งส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา (80.00%) เช่นเดียวกัน และในการศึกษครั้งนี้พบว่ามืออาชีพรับราชการเป็นหลัก แม้ว่าจะมีงานประจำทำอยู่แล้ว สามารถที่จะนำไก่ต่อ-ไก่ตั้งมาเลี้ยงเป็นงานอดิเรกยามว่าง ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับผู้เลี้ยงได้เช่นกัน ประกอบกับผู้เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นเพศชายเกือบทั้งหมดจึงเป็นสาเหตุให้มีการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งเป็นงานอดิเรกและมีความชอบทางด้านนี้อยู่แล้วแตกต่างกับการศึกษาของปุณเรศวร์ และคณะ (2559) สุทิวานนท์ และคณะ (2561) ที่พบว่าส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำไร่ ทำนา และทำสวน เป็นต้น

เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการจดบันทึกข้อมูลเนื่องจากไม่มีเวลาและคิดว่าการจดบันทึกเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก สอดคล้องกับการศึกษาของสุภาวดี (2557) มีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งเพื่อการจำหน่ายและประกวดเป็นหลัก ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับปุณเรศวร์ และคณะ (2558); Yaemkong et al. (2017) ที่พบว่าเกษตรกรมีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อจำหน่าย แต่แตกต่างกับการศึกษาของ Laenoi et al. (2015) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเลี้ยงเพื่อการขนอย่างไรก็ตามไก่ต่อ-ไก่ตั้งส่วนใหญ่นิยมนำมาประกวดและจำหน่ายเมื่อได้ราคาดี เกษตรกรนิยมใช้ข้าวเปลือกมาเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้ง เนื่องจากเป็นวัตถุดิบในท้องถิ่นที่หาได้ง่าย ใช้เลี้ยงมานาน และราคาไม่แพง สอดคล้องกับการศึกษาของ พนม (2544); ปุณเรศวร์ และคณะ (2559); มาริษา และคณะ (2559); อุษณีย์ภรณ์ และคณะ (2561) อย่างไรก็ตามเกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้สมุนไพรเสริมในการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของปุณเรศวร์ และคณะ (2559); มาริษา และคณะ (2559) และ Yaemkong et al. (2017) ที่พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้สมุนไพรมากกว่าไม่ใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง โดยสมุนไพรที่เกษตรกรใช้ในการเลี้ยงไก่มากที่สุด ได้แก่ บอระเพ็ดเช่นเดียวกัน

Table 1 Farmers and farm characteristic of Kai To-Kai Tang in the lower northern region of Thailand

Variable	Number	Percentage	Variable	Number	Percentage
Gender			Feeds for raise chicken		
- Male	31	61.67	- Paddy rice	33	56.90
- Female	4	38.33	- Corn	12	20.69
Farmers' education			- Commercial feeds	11	18.97
- Primary school	5	14.29	- Broken rice	2	3.45
- High school	15	42.86	Herbs usage		
- Bachelor	14	40.00	- Not use	5	14.29
- Master or higher degree	1	2.86	- Use	30	85.71
Main career			Objectives for raising chicken		
- Work for government	10	29.41	- For contest	9	25.71
- Farmers	9	26.47	- For both of selling and contest	26	74.29
- Own business	7	20.59	Pattern of raising system		
- Self-employed	6	17.65	- Free range	4	11.43
- Work for private organization	1	2.94	- Indoor	6	17.14
- Other	1	2.94	- Both indoor and free range	25	71.43
Record keeping			Disease		
- No records	26	74.29	- Never	33	94.29
- Kept records	9	25.71	- Ever	2	5.71
The area for raising chicken			Vaccine		
- Own land	34	97.14	- Not get vaccine	11	31.43
- Not have land	1	2.86	- Get vaccine	24	68.57
Practice about raising chicken			Treat a disease		
- Never	27	93.10	- Not treat	1	2.86
- Ever	2	6.90	- Treat	34	97.14

สำหรับรูปแบบการเลี้ยงเป็นการเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย สอดคล้องกับการศึกษาของเจนต์ และคณะ (2561) พบว่าการเลี้ยงไก่เหลืองหางขาวเป็นการเลี้ยงแบบผสมผสานมากที่สุด โดยการเลี้ยงแบบผสมผสานหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย ซึ่งการเลี้ยงแบบปล่อยเป็นการทำให้ไก่ได้ออกกำลังกาย ส่งผลทำให้ไก่มีสุขภาพดี นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ พนม (2544); ปุณเรศวร์ และคณะ (2558); Yaemkong et al. (2017) ที่พบว่าเป็นการเลี้ยงแบบผสมผสานเช่นเดียวกัน ในส่วนของราคาจำหน่ายและอายุของไก่ต่อ-ไก่ตั้งในการศึกษาครั้งนี้ เป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของพนม (2544) พบว่ารายได้สุทธิจากการผลิตไก่พื้นเมืองของเกษตรกรในรอบปีที่ผ่านมามีค่าเฉลี่ย $2,120.49 \pm 1,644.86$ บาท หรืออยู่ระหว่าง 1,000 – 2,000 บาท มากที่สุด ส่วนอายุของไก่พื้นเมืองที่เกษตรกรจำหน่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 7 ± 1.94 เดือน นอกจากนี้ที่ฉิมพร (2542) พบว่ารายได้สุทธิจากการจำหน่ายไก่พื้นเมืองอยู่ในช่วง 1,501-3,000 บาท อย่างไรก็ตามตลาดไก่ต่อ-ไก่ตั้ง จะเป็นตลาดเฉพาะกลุ่ม ไม่เหมือนกับตลาดของไก่พื้นเมืองทั่วไป ซึ่งตลาดในปัจจุบันเกษตรกรนิยมนำ

ไก่พื้นเมืองมาจำหน่ายนอกหมู่บ้านเพิ่มขึ้น ทั้งในรูปของการจำหน่ายโดยตรงกับผู้บริโภคหรือผ่านพ่อค้าคนกลาง ราคาที่จำหน่ายจะต่างกันไปตามฤดูกาล โดยฤดูร้อนกับฤดูหนาว ไก่จะมีราคาสูงกว่าฤดูฝน ช่วงที่ไก่อายุต่ำ คือ ช่วงเทศกาลกินเจ เพราะจะจำหน่ายได้น้อย ส่วนช่วงที่ได้ราคาสูงสุด คือ ช่วงเทศกาลตรุษจีน (พนม, 2544)

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรมีการสำรวจข้อมูลของจำนวนประชากรไก่ต่อ-ไก่ตั้ง แยกจากประชากรไก่พื้นเมืองให้ชัดเจน และควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องการหลักการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งที่เหมาะสมและถูกต้อง เช่น การคัดเลือก การปรับปรุงพันธุ์ และการจัดบันทึกข้อมูล เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการจัดบันทึกข้อมูลฟาร์ม โดยเฉพาะการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของฟาร์ม จึงส่งผลให้เกษตรกรไม่ทราบถึงต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนหรือกำไรที่แท้จริง ทำให้ไม่ทราบปัญหา ตลอดจนสาเหตุของรายได้จากการผลิตที่ไม่คุ้มทุนหรือได้รับผลตอบแทนที่ไม่พึงพอใจ ด้วยเหตุนี้เกษตรกรจึงควรให้ความสำคัญต่อการจัดบันทึกข้อมูลและจัดทำบัญชีฟาร์ม ซึ่งจะช่วยให้สามารถตรวจสอบความเป็นมาของรายการต่างๆ อีกทั้งยังทำให้เกษตรกร สามารถวางแผนการผลิตที่ลดต้นทุนหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาภายในฟาร์มที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นได้ (สุภาวดี, 2559; สุภาวดี และคณะ, 2560; Yaemkong, 2016; Yaemkong et al., 2018)

สรุป

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 38.38 ± 11.40 ปี ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา อาชีพรับราชการเป็นหลัก และมีพื้นที่ในการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งเป็นของตนเอง ส่วนใหญ่ไม่เคยผ่านการอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้ง ไม่มีการจัดบันทึกภายในฟาร์ม โดยมีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงเพื่อการเพาะขายและประกวด สำหรับอาหารที่เลี้ยงส่วนใหญ่ใช้ข้าวเปลือกและมีการเสริมสมุนไพร โดยใช้บอระเพ็ดมากที่สุด มีรูปแบบการเลี้ยงเป็นแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย และมีการฉีดวัคซีนให้ไก่ต่อ-ไก่ตั้ง เกษตรกรสามารถจำหน่ายไก่ต่อ-ไก่ตั้งในราคาเฉลี่ย $1,407.14 \pm 1,278.80$ บาท/ตัว เมื่ออายุเฉลี่ย 7.56 ± 3.26 เดือน และน้ำหนักตัวเฉลี่ย 1.08 ± 0.25 กิโลกรัม จากผลการศึกษาครั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ภาครัฐและนักวิชาการควรส่งเสริมให้องค์ความรู้และช่วยเหลือในเรื่องหลักการเลี้ยงที่ถูกต้องและเหมาะสม การจัดบันทึกข้อมูล การคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ไก่ต่อ-ไก่ตั้งให้กับเกษตรกร เพื่อเพิ่มสมรรถนะการผลิตหรือรายได้และผลกำไรให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้งต่อไปในอนาคต

คำขอบคุณ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม สำหรับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนพัฒนาการวิจัยและบริหารจัดการงานวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2563 และขอขอบคุณเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ต่อ-ไก่ตั้ง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ที่ได้กรุณาให้ข้อมูล และมีส่วนร่วมในโครงการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์. 2562. ไก่ตั้ง หรือ ไก่ต่อ. แหล่งข้อมูล: http://breeding.dld.go.th/biodiversity/chm/pvp_chm/provinciculture/Kai%20tong.htm. ค้นเมื่อ 13 สิงหาคม 2563.
- กฤษฎา เจริญมูล, มนต์ชัย ดวงจินดา, บัญญัติ เหลลาไพบูลย์, พิษณุรัตน์ แสนไชยสุริยา, ยุพิน ผาสุข, และสัจจ กัณหาเรียง. 2558. สภาพการเลี้ยงไก่พื้นเมืองและความพึงพอใจต่อการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรผู้ประสบอุทกภัยที่ได้รับ การแจกไก่พื้นเมืองในเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่น. แก่นเกษตร. 43 (ฉบับพิเศษ 1): 995-1000.
- เจนต์ คันทะ, สิริณยา ทรัพย์พิง, นันทนัช ยอดเกตุ, ภิญญ์ เสียงทิพย์, ศิริสุภา เอมหยวก, จิตศิริน ลายลักษณ์, ปุณเรศวร์ รัตนประดิษฐ์, และสุภาวดี ไหมยมคง. 2561. ความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงไก่เหลืองหางขาวของเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดพิษณุโลก. วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร. 35 (ฉบับพิเศษ 2): 887-894.

- ทิฆัมพร พลอามาตย์. 2542. ความสำเร็จของการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นอาชีพเสริมในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- นิสิต ตั้งตระการพงษ์. 2555. ยอดไก่ชน 11. โรคไก่ชน คนไก่สวย. นิตยสารเซียนไก่ชน. 14 (11): 16-131.
- ปุณเรศวร์ รัตนประดิษฐ์, สุภาวดี แหยมคง, ณรงค์ม เล่าห์รอดพันธ์, ประภาศิริ ใจผ่อง, รังสรรค์ เจริญสุข, สนธยา นุ่มท้วม, ทศพร อินเจริญ, ณวรรณพร จิรรัตน์, และอุษณีย์ภรณ์ สร้อยเพชร. 2559. ความแตกต่างของวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองไทยในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก. วารสารแก่นเกษตร. 44 (ฉบับพิเศษ 2): 255-262.
- ปุณเรศวร์ รัตนประดิษฐ์, สุภาวดี แหยมคง, ณรงค์ม เล่าห์รอดพันธ์, ประภาศิริ ใจผ่อง, รังสรรค์ เจริญสุข, สนธยา นุ่มท้วม, ทศพร อินเจริญ, ณวรรณพร จิรรัตน์, และอุษณีย์ภรณ์ สร้อยเพชร. 2558. การศึกษาความหลากหลายของวิถีชีวิตและภูมิปัญญาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองไทยในจังหวัดพิษณุโลก. ใน: การประชุมวิชาการ ครั้งที่ 4 ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น : บูรณาการความรู้สู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน. 22 – 23 ธันวาคม 2558. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, จังหวัดเชียงราย.
- พนม มีศิริพันธุ์. 2544. ศักยภาพของเกษตรกรในการผลิตไก่พื้นเมืองในจังหวัดอุดรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- มาริษา จันทอง, กมลรัตน์ ศรีอินคำ, กุญสุวัชร ทองจันทร์มณี, วิโรจน์ ลิขิตตระกูลวงศ์, และสุภาวดี แหยมคง. 2559. การศึกษาสภาพการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรรายย่อยในอำเภอเมืองและอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก. น. 399-404. ใน: การประชุมวิชาการงานเกษตรนเรศวร ครั้งที่ 14 เกษตรและสุขภาพ. 1-2 พฤศจิกายน 2559. คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- วิภาดา วรวัฒนากุล. 2552. ธุรกิจการเลี้ยงไก่ชนตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น
- สิรินยา ทรัพย์พึ่ง, นันทนัย ยอดเกต, ภิญญา เสียงทิพย์, ประภาศิริ ใจผ่อง, พัทธนันท์ โกธธรรม, ต่วน เหยียน ง็อก, และ สุภาวดี แหยมคง. 2561. การสำรวจการเลี้ยงไก่เหลืองหางขาวของเกษตรกรในอำเภอเมือง. ใน: การประชุมวิชาการงานเกษตรนเรศวร ครั้งที่ 15 เกษตรไทยก้าวสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน. 30 กรกฎาคม - 5 สิงหาคม 2561. คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- สุทิวานนท์ พุ่มนวล, สุรัชย์ ศรสุนทร, อภิลิทธิ์ โคกหอม, ต่วน เหยียน ง็อก, ประภาศิริ ใจผ่อง, พัทธนันท์ โกธธรรม, ณรงค์ม เล่าห์รอดพันธ์, และสุภาวดี แหยมคง. 2561. สถานภาพการผลิตไก่พื้นเมืองของเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดพิษณุโลก. ใน: การประชุมวิชาการระดับชาติ เรื่อง คุณภาพของการบริหารจัดการและนวัตกรรม ครั้งที่ 3 (The Third National Conference on Quality Management and Technology Innovation). 19 พฤษภาคม 2561 ณ ห้องประชุมฟองจันทร์ มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, อุบลราชธานี.
- สุภาวดี แหยมคง, แสงเทียน แจ่มทอง, สรินยา รัตนสวัสดิ์, ประภาศิริ ใจผ่อง, พัทธนันท์ โกธธรรม, ศิริกานดา แหยมคง, อุษณีย์ภรณ์ สร้อยเพชร, และ Tuan Nguyen Ngoc. 2560. ต้นทุนและผลตอบแทนในการเลี้ยงเป็ดไขไล่ทุ่งในจังหวัดพิษณุโลก. วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร. 48 (2 Suppl.): 792-799.
- สุภาวดี แหยมคง, ปุณเรศวร์ รัตนประดิษฐ์, ณรงค์ม เล่าห์ รอดพันธ์, ประภาศิริ ใจผ่อง, มาริษา จันทอง, กมลรัตน์ ศรีอินคำ, และกุญสุวัชร ทองจันทร์มณี. 2559. วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองในอำเภอชาติตระการและอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. วารสารวิชาการ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. (ฉบับพิเศษ): 511-518.
- สุภาวดี แหยมคง. 2557. ความหลากหลายของลักษณะภายนอกของไก่พื้นเมือง ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก. Rajabhat Journal of Science, Humanities & Social Science. 15(2): 63-73.

- สุวิทย์ คุ่มคงสินธุ์. 2555. การเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกร หมู่ที่ 3 ตำบลวังตะเคียน อำเภอนางรอง จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์ ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพฯ.
- อุษณีย์ภรณ์ สร้อยเพชร, สุภาวดี แหยมคง, รังสรรค์ เจริญสุข, และพุทธิพันธ์ สีคำ. 2561. ความหลากหลายของอาหารสัตว์ ที่องถื่นต่อสี่แข้งของไก่พื้นเมืองในอำเภอนาดีตระการ จังหวัดพิษณุโลก. วารสารแก่นเกษตร. 46 (ฉบับพิเศษ 1): 676-682.
- Laenoi, W., W. Kunkalw and K. Buranawit. 2015. Phenotypic characterization and farm management of indigenous chicken reared in highland region of northern Thailand. Agriculture and Agriculture Science Procedia. 5: 127–132.
- Wantasen, E., F.H. Elly and N.M. Santa. 2014. The analysis of semi intensive native chicken farming in rural communities. Journal of the Indonesian Tropical Animal Agriculture. 39(2): 126-133.
- Yaemkong S., P. Rattanapradit, T. Nguyen Ngoc, R. Charoensuk, N. Chirarat, U. Soipethand and S. Yaemkong. 2017. Diversity of Traditional Knowledge and Local Wisdom of Indigenous Chickens Farmers in Bang Krathum, Nakhon Thai, Mueang and Chat Trakan Districts Phitsanulok Province. Journal of Applied Animal Science. 10 (3): 39-46.
- Yaemkong, S. 2016. Efficiency development of beef cattle production pf small scale farmers in Chattrakarn district, Phitsanulok Province. Rajabhat Journal of Science, Humanities & Social Sciences. 17 (1): 32-38.
- Yaemkong, S., T., Nguyen Ngoc, and S. Yaemkong. 2018. Factors Affecting Problem and Obstacle of Beef Cattle Production in Phitsanulok Province, Thailand. Journal of Applied Animal Science. 11 (1): 31-38.